

Az idegenellenesség alakulása Magyarországon

Sik Endre
– Szeitl
Blanka

Mennyire mondhatóak idegenellenesnek a magyarok? Ez a kérdés évtizedek óta egyaránt központi kérdése a politikai/társadalmi diskurzusoknak, a szociológiai felméréseknek és a mindennapi életnek is, hiszen a nemzetközi összehasonlítások rendszeresen az „orrunk alá dörgölik” eredményeiket, miszerint egyik vagy másik ország polgárai nyitottabbaknak vagy ellenségesebbeknek mondhatóak az idegenekkel szemben. Egy társadalom idegenellenessége viszont a leggyakoribb válaszokkal ellentétben kifejezetten nehezen megválaszolható kérdés, mivel szorosan kapcsolódik az előítéletesség, a nemzeti identitás, illetve a diszkrimináció fogalmaihoz. Az előítéletes gondolkodás legalapvetőbb pszichológiai feltétele a sajátcsoport (ingroup) és a külcsoportok (outgroup) megkülönböztetése. A csoportképzés a társadalmi identitás kialakulásában kulcsszerephez jut, a csoportok közötti viszonyok vizsgálata pedig mind a szociológia, mind a szociálpszichológia egyik kulcsfontosságú kérdésének tekinthető. Ezek a csoportok közötti viszonyok „társadalmi távolságként” is felfoghatóak, amelyek alapvetően a csoportok tagjai közt megjelenő interakciókon keresztül ragadhatóak meg, ami alapján éppen az olyan külcsoportokkal szembeni előítéletek és diszkriminatív beállítottságok mértékére következtethetünk, mint a lakosság többségéhez képest deviáns, más etnikumú vagy vallású csoportok, illetve a külföldi állampolgárok csoportjai.¹

A társadalmitávolság-skálán a legerősebb elutasítást az a fokozat jelenti, ha a megkérdezett a külcsoport tagjait nemhogy a személyes szférájába, de még az ország területére sem engedné be. Az előítéletességnek azt a típusát, amely minden külcsoporttal szemben egyöntetűen (vagy nagyrészt) elutasító, a társadalmi távolság e dimenziójában idegenellenességnek, vagy más néven xenofóbiának nevezzük (FÁBIÁN–SIK 1996).

Az elmúlt években számos empirikus kutatás készült Magyarországon a xenofóbia kérdéskörében (gyakran összekapcsolva azt a diszkriminációval). A kutatások kvalitatív és kvantitatív módszerekkel egyaránt igyekeztek körüljárni a kérdést, illetve a többségi társadalom szemszögén kívül a bevándorlók nézőpontján keresztül is bemutatják a Magyarországon tapasztalt idegenellenesség és diszkrimináció mértékét. 2013-ban SIMONOVITS Bori és SZALAI Boglárka kiválóan foglalta össze a mindkét „féllel” foglalkozó kutatásokat és azok eredményeit.

Jelen tanulmány kvantitatív kutatási eredményeken keresztül mutatja be a többségi társadalom bevándorlókkal és menekültekkel kapcsolatos attitűdjeit. Az írás első részében az idegenellenesség alakulását vizsgáljuk Magyarországon 1992-től egészen napjainkig, majd a második részben a viseigrádi országok összehasonlításában mutatjuk meg eredmé-

¹ A társadalmitávolság-skálát Bogardus-féle társadalmitávolság-skálának is nevezzük, utalva ezzel első készítőjére, E. S. Bogardusra. A csoportképzés számtalan társadalmi jellemző mentén végbemehet, amelyek alapján az egyik első, 1995-ös társadalmi távolsággal foglalkozó magyarországi kutatás 19 olyan külcsoportot vizsgált, amelyek ilyen vagy olyan módon eltérnek a többségi magyar társadalomtól: kábítószeres, homoszexuális, bőrféjű, büntetett előéletű, cigány, néger, arab, romániai román, ázsiai, külföldi vendégmunkás, menekült, exszovjet állampolgár, állami gondozott, exjugoszláv állampolgár, zsidó, magyarországi szerb-horvát, romániai magyar, magyarországi szlovák, magyarországi német.

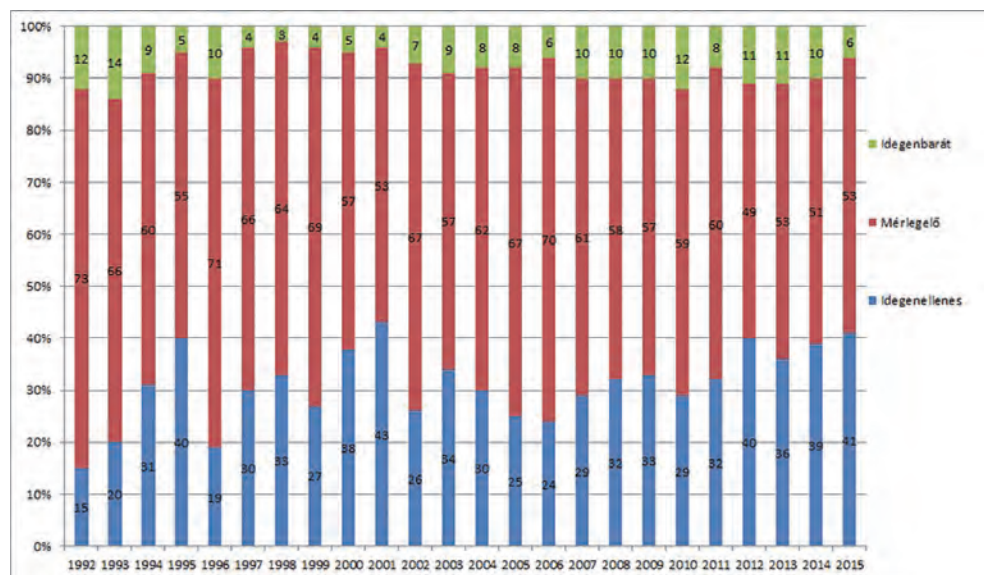
nyeinket. Végül a harmadik fejezetben azzal foglalkozunk, hogy a társadalom mely csoportjaira volt inkább jellemző és jellemző ma is az idegenellenes attitűd valamely formája. Mind a három rész végén részletesebben foglalkozunk a 2015-ös vizsgálatok eredményeivel.

Mekkora az idegenellenesség Magyarországon?

A Tárki Társadalomkutatási Intézet 1992 óta azonos módszertani alappal kutatja az idegenellenesség alakulását, ezáltal számos, összehasonlításra alkalmas adat áll rendelkezésünkre, hogy a korábbi, illetve a jelenlegi állapotot bemutathassuk. A Tárki e vizsgálata szűkebb értelemben a magyarok bevándorlókkal kapcsolatos attitűdjeit méri, tágabb értelemben pedig az idegenekkel, de leginkább a mássággal kapcsolatos hozzáállását mutatja.

Ahogy az 1. ábráról leolvasható, az idegenellenesség mértékének alakulása a rendszerváltást követően 1995-ig gyorsan növekedett (az 1992-es 15%-ról 40%-ra), majd 1996 és 2001 között előbb ingadozott (19% és 43% között), 2002 és 2011 között pedig – habár kisebb ingadozások között – meglehetősen stabil volt. A 2000-es évekbeli stabilitást a vélemények mérséklődése is jellemzi egyben: 2005-ben és 2006-ban a válaszadók több mint kétharmada (67%, illetve 70%) mérlegelőnek számított, ami a 2012-es eredmények elemzésekor vált legközelebb feltűnővé, hiszen a mérlegelő álláspont kifejezetten alacsony mértéket mutat, és ezzel párhuzamosan az idegenellenesség ebben az évben újra az 1995-ös és a 2001-es évihez hasonlóan magas értékkel jellemezhető. 2012 óta napjainkig ez a magas elutasító attitűd és a mérlegelők viszonylag alacsony aránya stabilan tartja magát, megtévezve ezt azzal, hogy 2015-ben a magyar lakosság már majdnem fele (41%) választotta azt az idegenellenesnek mondható véleményt, miszerint nem kellene egy menedékkérőt sem befogadni az országba.

1. ábra. Az idegenbarát, a mérlegelő és az idegenellenes válaszadók aránya Magyarországon 1992 és 2015 között (%)

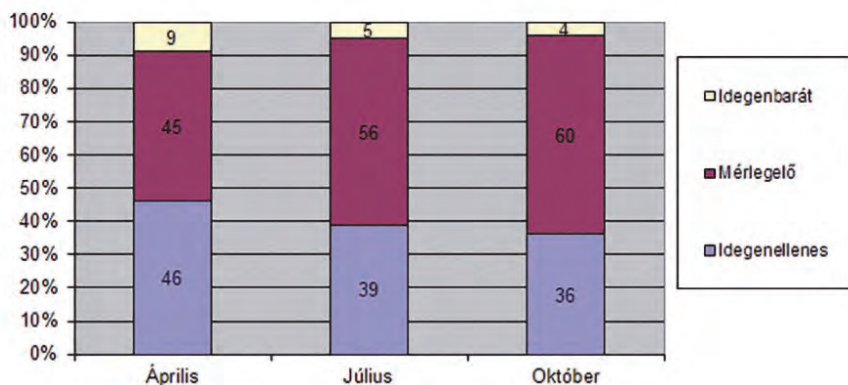

Forrás: Tárki Omnibusz kutatások 1992–2015

Minden évben a következő kérdést tesszük fel: Ön szerint be kell-e fogadni a menekülteket? A válaszlehetőség: „Igen, minden menekültet be kell fogadni” (idegenbarát álláspont); „Van, akit be kell fogadni, és van, akit nem” (mérlegelő álláspont); „Senkit sem szabad befogadni” (idegenellenes álláspont).

A 2015. évi három adatfelvétel ugyanakkor azt mutatja, hogy az áprilisi kiugróan magas (46%) értékhez képest folyamatosan csökkent az idegenellenesség mértéke (júliusban 39%, októberben pedig 36%). A 2015-ös évközi adatok alapján az is megfigyelhető, hogy a mérlegelők aránya jelentősen megnőtt, októberre szinte eléri a kétharmados szintet (60%, 2. ábra).

2. ábra. Az idegenbarát, a mérlegelő és az idegenellenes válaszadók aránya Magyarországon 2015-ben (%)

Forrás: Társki Omnibusz kutatások 2015

Az idegenellenesség rendkívül magas aránya nem meglepő, hiszen a 2015-ös év elején a magyar kormány széles körű és kifejezetten erősnek mondható antimigrációs kampányt indított el, amely elsőként a migránsokat tette meg bűnbakként a januári párizsi terrortámadás miatt (lásd még BERNÁTH–MESSING 2015), majd a nemzeti konzultáció és a plakátkampányok együttesen erősítették többek között a következő üzeneteket: a bevándorlás és a terrorizmus elválaszthatatlanok egymástól; a beáramló migránsok elbocsátásokat okozhatnak; a bevándorlók miatt nő a bűnözés.

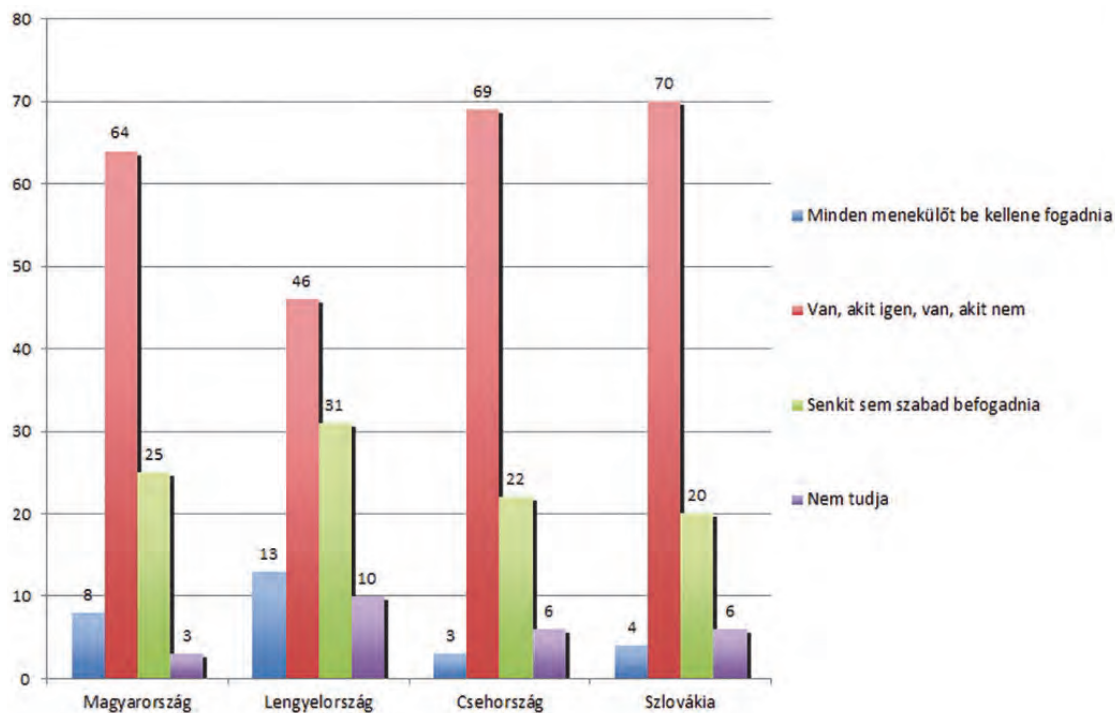
Az alapján, hogy mind az antimigrációs kampány, mind a nagy számú migráns tömegek Magyarországra érkezése áprilisban kezdődött és ettől az időponttól kezdve fokozódott igazán, azt feltételeztük, hogy az idegengyűlölet esetében további növekedést fogunk tapasztalni. Mint a 3. ábrán látható, ezzel szemben az idegenellenesek és az idegenbarátok arányának egyidejű csökkenése következett be. E nem várt fejleményt azzal magyarázzuk, hogy mivel 2015. május óta a bevándorlók nagy számban lépték át a határt, és mivel mind ez az áramlás, mind a kormány, valamint a civil társadalom reakciói jól láthatóvá váltak a médiában, a lakosság júliusban és októberben azt érezte, hogy az országhatár lezárása (az idegenellenességet kifejező válasz a kérdőívben) nem reális lehetőség, de az idegenbarát hozzáállást még kevésbé érezték annak. Talán a folyamatban lévő politikai intézkedések, a politikai-társadalmi viták, valamint a téma állandó jelenléte a médiában egyidejűleg további muniációt adott a mérlegelők táborába tartozóknak, amelynek részaránya ennek következtében megnőtt a két szélsőséges alternatíva rovására.

Mennyiben nevezhető idegenellenesnek a magyar lakosság?

A tanulmány jelen részében használt adatforrás nemzetközi összehasonlításra ad lehetőséget: a Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research, CEORG) négy közép-európai ország, Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia egy-egy társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása, amely 1999 óta működik. A CEORG-adatfelvételek keretein belül mind a négy országban ugyanazokat a kérdéseket tesszük fel.

2005-ben a CEORG kutatási együttműködés keretében végzett kutatás eredményei alapján azt láthatjuk, hogy az a mérsékelődő hozzáállás, amelyet 2005–2006 táján Magyarországon tapasztaltunk (és a tanulmány első részében aláhúztunk), nem csupán a magyarokra volt jellemző: mind a négy visegrádi ország lakossága egyfajta bizonytalan álláspontra helyezkedett ebben az időszakban (3. ábra).

3. ábra. Mit gondol, be kell-e fogadni a menekülteket? (%)

Forrás: CEORG 2005. február (Magyarország: Társi, Lengyelország: CBOS, Csehország: CVVM, Szlovákia: FOCUS)

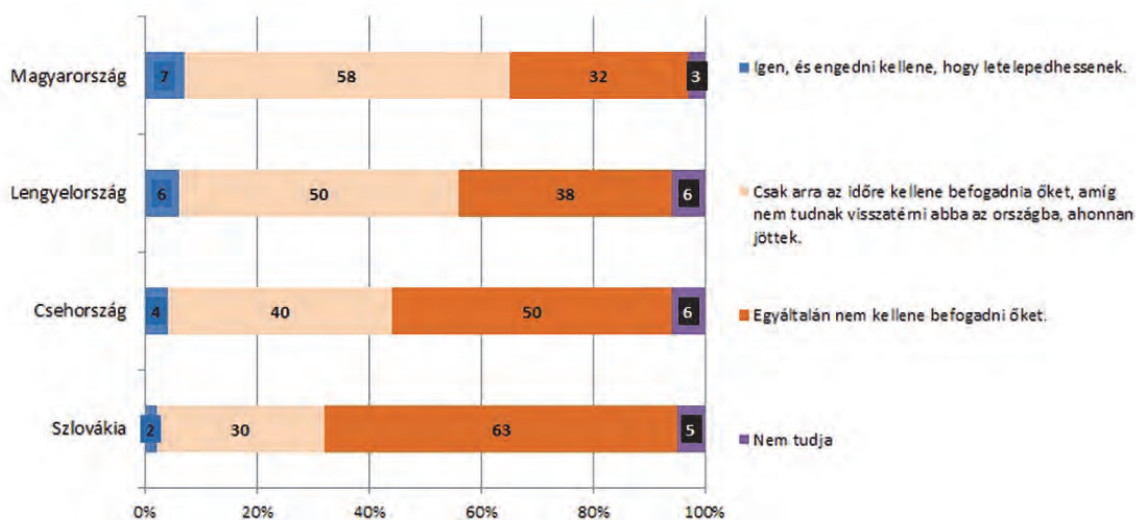
2005-ben az adatok azt mutatták, hogy míg a szlovák, a cseh és a magyar felnőtt lakosság durván kétharmada van az úgynevezett mérlegelő állásponton, addig a mérlegelők aránya Lengyelországban alacsonyabb (46 százalék) volt. Ezzel párhuzamosan a lengyelek – a másik három vizsgált országgal szemben – nagyobb arányban helyezkedtek a két szélső álláspontra: 13%-uk szerint Lengyelországnak minden menekültet be kellene fogadnia, míg 31%-uk szerint senkit sem. A magyar, a cseh és a szlovák válaszadók hasonlóan vélekedtek a menekültek befogadásáról, bár

Magyarországon az idegenbarátok aránya relatíve magas: míg az idegenbarátnak vagy talán inkább „szuperliberálisnak” tekinthető álláspontot, miszerint minden menekültöt be kell fogadni, a magyarok 8%-a képviselte, addig a szlovákok 4%-a, a cseheknek pedig 3%-a vélekedett így. Idegenellenesnek – azaz minden menekültet elutasítónak – a magyarok 29%-a, a csehek 22%-a és a szlovákok 20%-a tekinthető.

Kifejezetten a menekültek befogadásával kapcsolatban CEORG-adatfelvétel is készült 2015 utolsó negyed-évében.²

A 4. ábrán látható, hogy kifejezetten a háborús övezetektől érkező menekültek befogadásával kapcsolatban leginkább a szlovákiai válaszadók elutasítóak: kétszer annyian (63%) válaszoltak úgy, hogy egyáltalán nem kellene befogadni az innen érkező menekülteket, mint a leginkább befogadónak számító lengyel válaszadók (32%). A magyar lakosság véleménye a lengyelekhez áll közel.

4. ábra. Be kellene-e fogadnia a háborús övezetektől érkező menekülteket? (%)

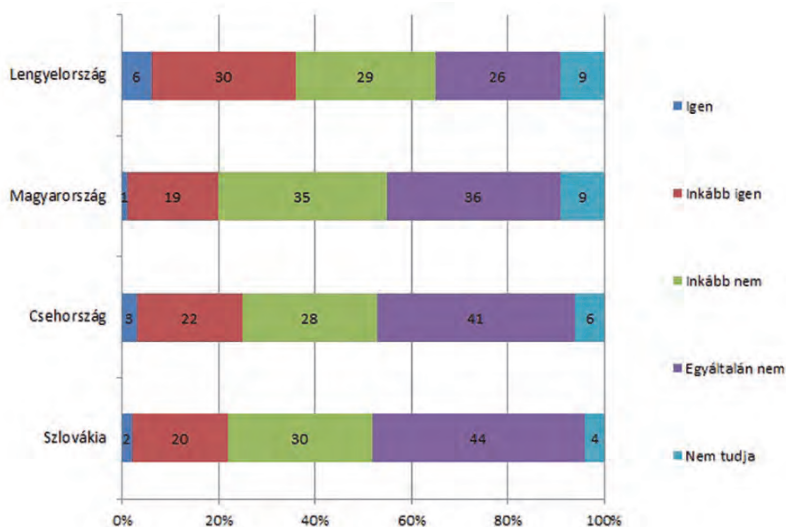

Forrás: Társki Omnibusz (CEORG), 2015. október

Az 5. ábrán a Közel-Keletről, illetve Afrikából érkező menekültekkel kapcsolatos véleményeket illusztráljuk. Az adatokból látszik, hogy jóval kevésbé befogadó a lakosság mind a négy országban (5. ábra), de a lengyelek e tekintetben is befogadóbbak a másik három ország lakosainál.

² Szlovákiában szeptember 1–9. között, Csehországban szeptember 7–14. között, Lengyelországban augusztus 17–24. között és Magyarországon október 16–23. között.

5. ábra. Be kellene-e fogadni a Közel-Keletről, illetve Afrikából érkező menekülteket? (%)

Forrás: Tárki Omnibusz (CEORG), 2015. október

A következőkben azzal foglalkozunk, hogy a visegrádi országokban élők milyen félelmeket táplálnak a bevándorlók kapcsolatban, ami az elutasítás egyik központi indikátora is lehet. Összesen nyolc állításról kérdeztük a lakosság véleményét, amelyeket az eredmények alapján a következő csoportokba osztottunk: inkább elvont, illetve konkrét félelmek, valamint az úgynevezett jóléti sovinizmussal (az a félelem, hogy a kisebbségi csoportoknak jutott szociális ellátások a jóléti rendszer egészét, azaz a többségi társadalmat veszélyeztetik) és a kulturális fenyegetettség érzetével kapcsolatos félelmek (1. táblázat).

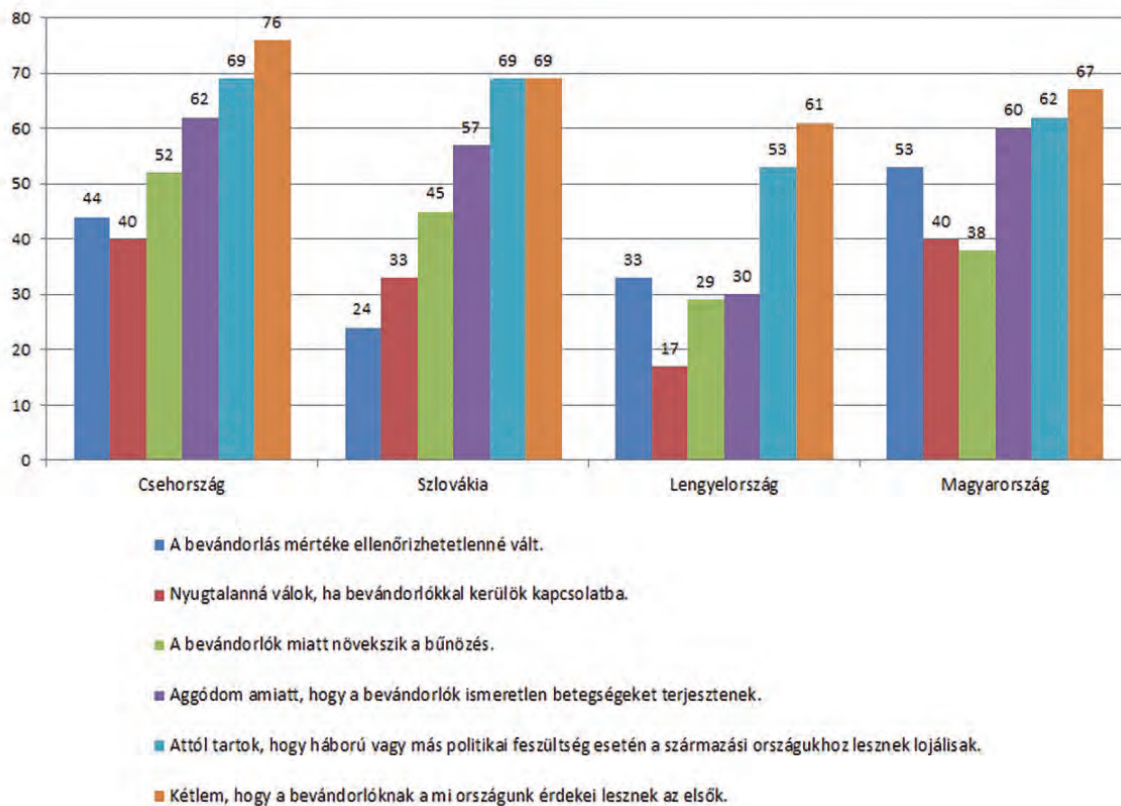
1. táblázat. A félelem és a jóléti sovinizmus elemei (2015)

A félelem elemei		A jóléti sovinizmus elemei
Inkább elvont félelem	Inkább konkrét félelem	
„Nyugtalaná válok, ha bevándorlók-kal kerülök kapcsolatba.”	„A bevándorlók miatt növekszik a bűnözés.”	„A bevándorlók olyan emberek elől veszik el a munkák, akik már régebb óta itt vannak.”
„A bevándorlás mértéke ellenőrizhetlenné vált.”	„Aggódok amiatt, hogy a bevándorlók ismeretlen betegségeket terjesztenek.”	„Attól tartok, hogy a bevándorlók számának növekedése rossz irányba változtatja az életmódunkat.”
	„Attól tartok, hogy háború vagy más politikai feszültség esetén a származási országukhoz lesznek lojálisak.”	„Attól tartok, hogy a bevándorlók számának növekedésével el fog veszni a mi saját kultúránk.”

Forrás: TÁRKI Omnibusz (CEORG), 2015. október

A 6. ábrán a négy országban tapasztalt eredmények láthatóak az elvont és a konkrét félelmek esetében.

6. ábra. A bevándorlókkal kapcsolatos elvont és konkrét félelmek Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon; azoknak az aránya, akik „teljes mértékben”, illetve „inkább” egyetértettek azzal, hogy... (%)

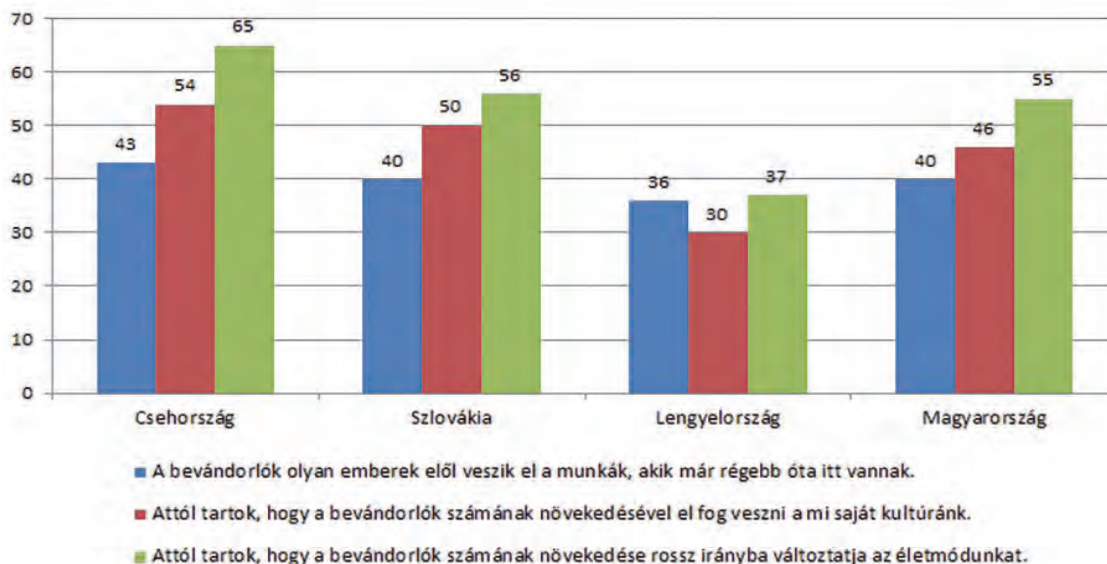

Látható, hogy a félelem kifejezetten magasnak mondható mindegyik ország esetében, ami alól bizonyos tekintetben Lengyelország kivétel: a bevándorlás ellenőrizhetlenségén kívül a lengyelek minden állítás esetében jóval kisebb mértékű félelmet mutattak. Legfőképpen pedig a bevándorlók nyugtalanító jelenlétével kapcsolatban igaz ez a különbség, hiszen kevesebb mint feleakkora az ezzel egyetértők aránya a lengyel válaszadók körében, mint Csehország vagy Magyarország esetében.

Feltételezzük, hogy a Magyarországot kiemelten érintő 2015-ös menekültválsággal erősen összefügg, hogy minden második magyar válaszadó egyetértett azzal, hogy a bevándorlás mértéke ellenőrizhetlenné vált az országban, ami a négy ország összehasonlításában a legmagasabb arány.

A jóléti sovinizmus mértékét gazdasági, kulturális és társadalmi szempontból is vizsgáljuk (7. ábra).

7. ábra A jóléti sovinizmus különböző aspektusai Szlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon; azoknak az aránya, akik „teljes mértékben”, illetve „inkább” egyetértenek azzal, hogy... (%)

A jóléti sovinizmussal összekapcsolható félelem Csehországban a legmagasabb és Lengyelországban a legalacsonyabb, míg a szlovák és a magyar adatok hasonló eredményeket mutatnak. A három állítás fontossági sorrendje a vizsgált országokban megegyezik, ami alól ebben az esetben is Lengyelország a kivétel: míg itt az életmóddal kapcsolatos fenyegetettség (azaz a társadalmi szempont) volt a legmagasabb, addig Magyarország, Szlovákia és Csehország esetében a munkaerőhiánnyal kapcsolatos fenyegetettség (azaz a gazdasági szempont) volt a legalacsonyabb mértékű.

Kik idegenellenesek?

Általánosságban elmondható, hogy függetlenül attól, hogy az előítéletességet/idegenellenességet mely csoporttal szemben vizsgáljuk, a társadalom rosszabb körülmények és lehetőségek között élő csoportjai (más szóval szociológiai értelemben a társadalom „vesztes” csoportjai) minden alkalommal nagyobb arányban vannak jelen az idegenellenes attitűdöt nyíltan vállalók között. Társadalmi-gazdasági szempontból ezek a vesztes csoportok a munkaerőpiacról kiszorultak, az alacsony iskolai végzettséggel (legfeljebb általános iskola) rendelkezők, illetve a rossz anyagi helyzetűek.

Az említettekkel összecsengően 1995-ben az átlagosnál (40%, 1. ábra) nagyobb volt az idegenellenesség mértéke a rokkantnyugdíjasok (53%), az alacsony iskolai végzettségűek (50%), a falusi lakosok (45%), a nyugdíjasok (45%), a keleti megyékben élők (44%) és a munkanélküliek (43%) körében. Tehát elmondható, hogy általában azon (egymással egyébként is átfedésben álló) csoportok körében, amelyek tagjainak az átlagosnál több oka van félni mindentől, s akik ezért jobban félnek egyebek között az idegenektől is. Az 1998-as vizsgálat esetében a már említett csoportok mellett az átlagosnál az újságot nem olvasók (47%), a gazdasági helyzet romlását érzékelők (41%) vagy az

ettől tartók (48%), a nagy áremelkedést várók (42%), illetve a magukat a legalsó társadalmi rétegbe sorolók (42%) körében vannak az átlagosnál (33%, 1. ábra) jóval nagyobb arányban idegenellenesek.

A 2004-es adatok vizsgálatakor összefüggéseket láthattunk a bevándorlás társadalmi percepciói és a menekültek nyílt elutasítása között (lásd ENYEDI–FÁBIÁN–SIK 2004). Míg a vizsgált népesség háromnegyede összefüggést lát a bevándorlás és a növekvő bűnözés között, és jóval több mint fele egyetért azzal az állítással, hogy „a bevándorlók elveszik a munkát” a Magyarországon születettek elől, addig a bevándorlás pozitív hatásaira vonatkozó állításokkal a válaszadók többsége nem ért egyet (lásd uo.).

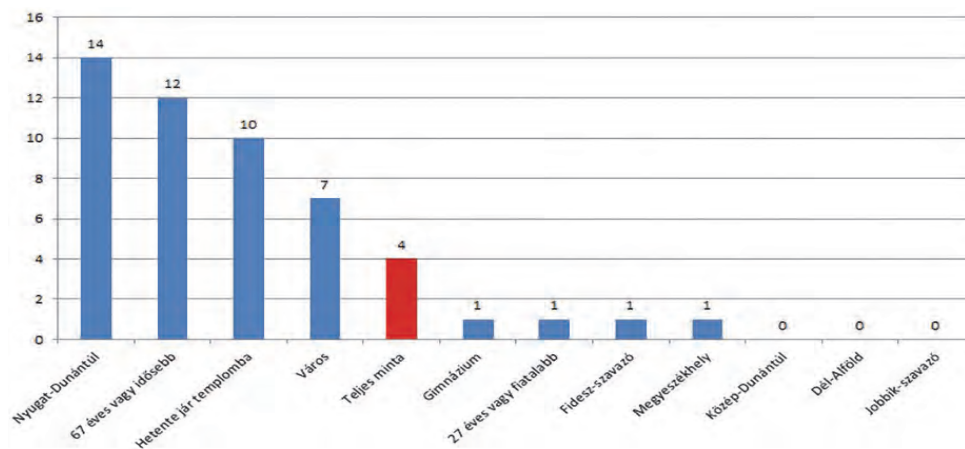
2006 elején azt tapasztalhattuk, hogy az átlagosnál (24%) kissé nagyobb az idegenellenesség mértéke Nyugat- és Dél-Dunántúlon (30-31%), falun (28%), a legfeljebb nyolc osztályt végzettek körében (35%), a nyugdíjasok között (30%), a magukat szegénynek érzők és a demokráciában csalódottak csoportjában (33%, illetve 34%). 2007 februárjában azt tapasztaltuk, hogy akik szerint senkit sem szabad országunkba befogadni, tehát akik nyíltan idegenellenesek, azok jellemzően a középkorú (33%) nyolc osztályt végzett emberek (40%) (lásd DENCŐS–SIK 2007).

2012-ben mindezek mellett az alacsony jövedelemszint, a rossz anyagi helyzet indikátora az is, ha a válaszoló el van maradva közüzemi számlái kifizetésével, valamint nem rendelkezik saját tulajdonú lakással. E csoportok körében átlagon felüli (43-52%) azok aránya, akik nyíltan idegenellenesnek tekinthetők a menedékkérők beengedésének elutasítása alapján.

A szociológiai értelemben „vesztes” csoportok mellett a Jobbik-szavazók körében szintén átlagon felüli (45%) a nyíltan idegenellenesek aránya. Politikai aktivitás alapján ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a politikából kiábrándultak azok, akik a legnagyobb arányban nem engednék be egyetlen menedékkérőt sem az országba (54%). Emellett a roma válaszadók és regionális bontásban a közép-dunántúli lakosok azok, akik körében átlag feletti a 2012-ben mért idegenellenesség.

A 2015-ös eredményeket a 8. és 9. ábra szemlélteti. Azok a társadalmi csoportok, amelyek körében az idegenellenes (8. ábra), illetve az idegenbarát (9. ábra) attitűd kifejezetten alacsony, illetve magas, azt láthatjuk, hogy az előző évekhez hasonlóan leginkább a pártpreferencia, a lakóhely, az életkor, illetve az iskolai végzettség játszik fontos szerepet.

8. ábra. Társadalmi csoportok, amelyekben az idegenellenesek aránya az átlagosnál magasabb 2015 októberében

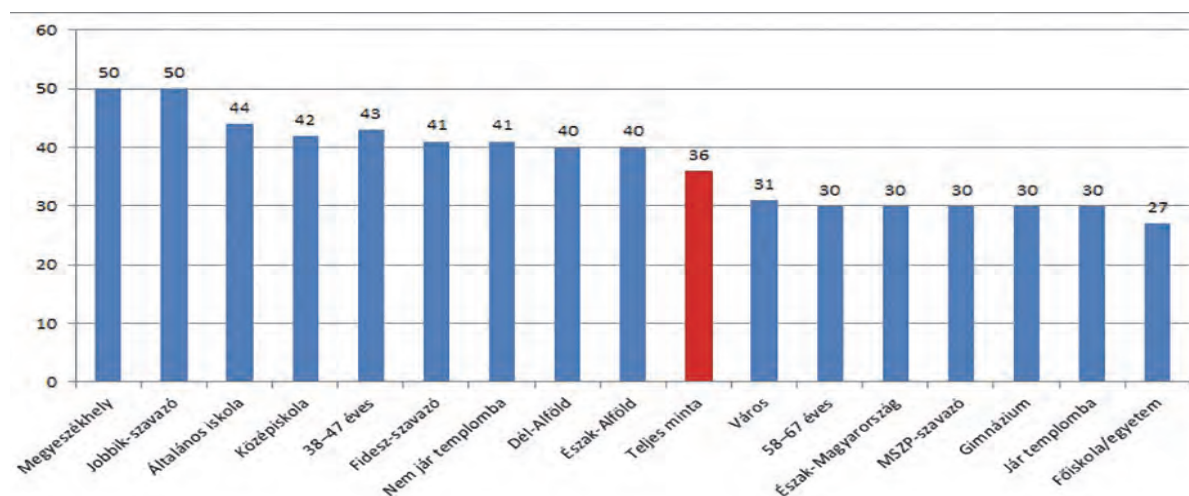

Az ábrák alapján azt mondhatjuk, hogy míg a Jobbik-szavazók erősen, a Fidesz-szavazók mérsékelten felülreprezentáltak, ugyanakkor az MSZP-szavazók alulreprezentáltak 2015-ben az idegengyűlölők között.

Továbbá míg a Dél- vagy az Észak-Alföldön élők nagyobb valószínűséggel, a megyeszékhelyeken élők sokkal nagyobb valószínűséggel lesznek idegengyűlölők; ugyanakkor Magyarország északi részén élők között kevésbé valószínű, hogy idegengyűlölő válaszadót találunk.

Az iskolai végzettség és az életkor is fontos szerepet játszik az idegengyűlölő vagy idegenbarát attitűd kialakításában. Azok, akik kevésbé képzettek, különösen az általános iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb valószínűséggel válnak idegengyűlölővé, míg a főiskolai végzettségűek esetében ez kevésbé valószínű.

9. ábra. Társadalmi csoportok, amelyekben az idegenbarátok aránya az átlagosnál magasabb 2015 októberében

Forrás: TÁRKI Omnibusz kutatások, 2015 október

Az idegenbarátok aránya 2015 októberében igen alacsony volt. Magyarországon nagyobb valószínűséggel válnak idegenbaráttá a Nyugat-Dunántúlon élők, a több mint 67 évesek, a rendszeresen templomba járók, illetve a városokban (de nem Budapesten) élők.

Összefoglalás

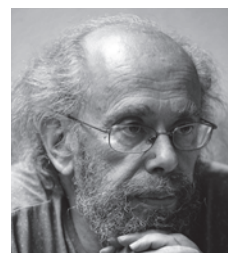
Az előzőekben a magyarországi idegenellenességet két fontos szempont alapján mutattuk be: a tanulmány első részében azt vizsgáltuk, hogyan alakult az idegenbarátok, a mérlegelők, illetve az idegenellenesek aránya 1992 és 2015 között, és hogyan viszonyulnak ezek az eredmények Csehország, Lengyelország és Szlovákia hasonló adataihoz. Látható, hogy 2012 óta az idegenellenesség stabilan magasnak mondható az országban, ami a 2015-ös év során tovább növekedett. A 2015-ös évközi eredmények viszont nem igazolták a kutatói „várakozásokat”: a menekültválság, illetve a folyamatos politikai/társadalmi diskurzusok miatt az idegenellenesség növekedését

feltételezhettük. Ezzel szemben inkább a mérlegelő állásponton lévő válaszadók aránya növekedett. A tanulmány második részében azzal foglalkoztunk, hogy mely társadalmi csoportok számítanak inkább idegenellenesnek. Az idegenellenesek mindenkorai társadalmi bázisa időben nagyrészt változatlanul mutat: leginkább a társadalom „vesztes” csoportjába tartozók válnak idegenellenessé, illetve hangsúlyos még a politikából kiábrándultak jelenléte is az idegenellenes társadalmi csoportok körében.

Hivatkozott művek

- BERNÁTH GÁBOR – MESSING Vera 2015. Bedarálva. A menekültekkel kapcsolatos kormányzati kampány és a tőle független megszólalás terepei. *Médiakutató*, XVI. évf. 4. sz. 7–17. o. Web: http://www.mediakutato.hu/cikk/2015_04_tel/01_menekultek_moralis_panic.pdf. (Letöltés: 2015. december 10.)
- DENCŐ Blanka – SIK Endre 2007. Adalékok az előítéletesség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. *Educatio*, 16. évf. 1. sz. 50–66. o. Web: <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00039/pdf/>. (Letöltés: 2015. december 10.)
- ENYEDI Zsolt – FÁBIÁN Zoltán – SIK Endre 2004. Nőttek-e az előítéletek Magyarországon? In: Kolosi Tamás et al. (szerk.): *Társadalmi riport 2004*. Tárki, Budapest. 375–399. o. Web: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a809.pdf>. (Letöltés: 2015. december 10.)
- FÁBIÁN Zoltán – SIK Endre 1996. Előítéletesség és tekintélyelvűség. In: Andorka Rudolf et al. (szerk.): *Társadalmi riport 1996*. Tárki, Budapest. 381–412. o. Web: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a895.pdf>. (Letöltés: 2015. december 10.)
- SIMONOVITS Bori – SZALAI Boglárka 2013. Idegenellenesség és diszkrimináció a mai Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 174. évf. 3. sz. 251–262. o. Web: <http://www.matud.iif.hu/2013/03/03.htm>. (Megtekintés: 2015. december 10.)

Sik Endre (1948) az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karának professor emeritusa és a Társadalomkutatási Intézet (Tárki) vezető kutatója. A Magyar Tudományos Akadémia doktora. Kutatási területei: migráció, idegenellenesség, munkaerőpiac, kapcsolati tőke.

Szeitl Blanka 1990-ben született Budapesten. 2015-ban szerzett survey statisztika mesterszakos diplomát az ELTE Társadalomtudományi Karán. Jelenleg a Társadalomkutatási Intézet (Tárki) munkatársa, kutatási területei közé tartozik az idegenellenesség, a migráció, valamint a térbeli társadalmi egyenlőtlenségek.

